

ΖΩΗΣ ΚΑΓΓΛΑΝΗΣ
ο ερημίτης της μύσας

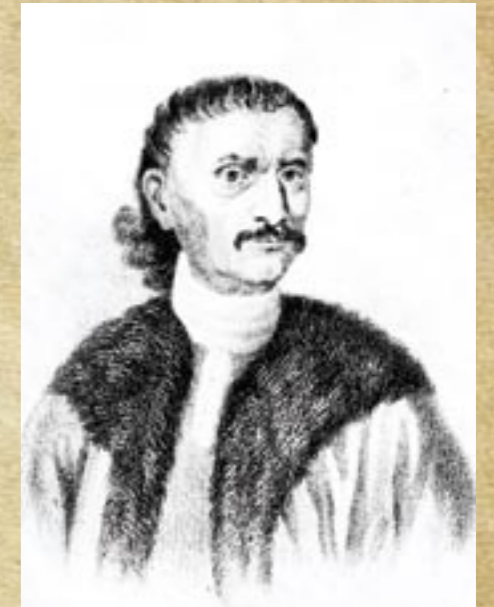
Η ΜΟΣΧΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΠΛΑΝΗ
Ξυλογραφία του Ρόμπερτ Μπόγιερ, 1815

η πορεία

Ο Ζώης Καπλάνης ανήκει στην κατηγορία εκείνων των εθνικών ευεργετών πριν από την απελευθέρωση (πέθανε το 1806) που δεν έκαναν τις ευεργεσίες τους για τα οικονομικά τους συμφέροντα ή για λόγους υστεροφημίας. Ήταν ένας “σεμνός και διακριτικός ευεργέτης”. Ορφανός από πολύ μικρός και αργότερα “ιδεολόγος άγαμος” προσομοιάζει με τους Ζωσιμάδες, οι οποίοι άλλωστε και αποτελούσαν ένα από τα πρότυπά του. Ο Καπλάνης έγινε σύμβολο για τους υπόδουλους Ηπειρώτες - και όχι μόνον. Είναι υπόδειγμα εθνικής προσφοράς με αιχμή την εκπαίδευση και το φωτισμό του γένους. Το όνομα και οι ευεργεσίες του έμειναν θρυλικά, στα χρόνια που ακολούθησαν.

Ο Ζώης Καπλάνης γεννήθηκε στο χωριό Γραμμένο των Ιωαννίνων το 1736. Από τον εγγράματο του καιρού εκείνου πατέρα του έμαθε τα πρώτα γράμματα. Δεν χάρηκε όμως πολύ την οικογενειακή ζεστασιά. Παιδάκι ακόμη χάνει τη μητέρα του και ο πατέρας του ξαναπαντρεύεται. Ύστερα από λίγο καιρό όμως πεθαίνει και αυτός, χωρίς να του αφήσει οποιαδήποτε περιουσία. Έτσι ο μικρός Ζώης μένει μόνος και φτωχός και επιπλέον αναγκάζεται να συντηρεί και τη μηριά του, μεταφέροντας καθημερινά καυσόξυλα στα Γιάννενα, τα οποία πουλούσε μοιράζοντας το κέρδος με ένα γείτονά του, που του είχε δανείσει το γαϊδουράκι του για το σκοπό αυτό. Έκανε όμως παραδειγματική οικονομία, γι’ αυτό οι κακόβουλοι συντοπίτες του τον αποκαλούσαν «Γικροζώη», παρόνομα που τον ακολούθησε σε όλη του τη ζωή, ακόμη και όταν έγινε βαθύπλουτος.

Στα 14 μόλις χρόνια του ο Ζώης Καπλάνης εγκατέλειψε το χωριό του και ήρθε στα Γιάννενα, όπου και τον περιμάζεψαν κάποιοι συγγενείς του - γουνέμποροι το επάγγελμα - και τον είχαν για ένα χρονικό διάστημα υπό την προστασία τους. Δεν έμεινε πολύ στην ηπειρωτική πρωτεύουσα, άφησε όμως να αποκαλυφθούν οι σπάνιες αρετές με τις οποίες ήταν προικισμένος ο μικρός Ζώης. Βελτίωσε μόνος του τις περιορισμένες γραμματικές του γνώσεις, διαβάζοντας τα βράδια κάτω από το φως ενός κεριού. Κατά ορισμένους βιογράφους του πιθανόν να φοίτησε και σε κάποια από τις φημισμένες σχολές των Ιωαννίνων της εποχής εκείνης. Στα δεκαοχτώ του χρόνια προσλαμβάνεται από το γιαννιώτη μεγαλέμπορο Παναγιώτη Χατζηνίκο, ως “τσιράκι”, για να μάθει τη γουναρική τέχνη. Αυτός διέγινωσε τα προσόντα του και γρήγορα τον απάλλαξε από τα βασικά καθήκοντά του, ώστε να μπορεί ο Καπλάνης να μελετά και να μορφώνεται. Σύντομα ο μέντοράς του τον έκανε από βοηθό συνέταιρο και τον πήρε μαζί του στο Βουκουρέστι, όπου ο Χατζηνίκος διατηρούσε ένα δεύτερο μεγάλο οικό γουναρικών. Στη συνέχεια τον στέλνει στη Νίζνα της Ουκρανίας (τότε Ρωσίας), όπου ήταν εγκατεστημένοι πολλοί Ηπειρώτες. Στην πόλη αυτή ο Καπλάνης έμεινε για τρία περίπου χρόνια, περιοδεύοντας συγχρόνως για δουλειές της εταιρείας σε αρκετές πόλεις της Ρωσίας και της Κεντρικής Ευρώπης, κατά τις τελούμενες εκεί εμποροπανηγύρεις. Ποιό ήταν ακριβώς το είδος του εμπορίου με το οποίο ασχολούταν ο Καπλάνης δεν είναι γνωστό, αν και εικάζεται ότι μάλλον ήταν εκείνο της γούνας - που ήξερε καλά από τα Γιάννενα - που απέφερε τότε σημαντικά κέρδη τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Τουρκία. Από τη Νίζνα μετακομίζει στη Μόσχα που ήταν το μεγαλύτερο κέντρο εμπορίας γούνας στην Ευρώπη.

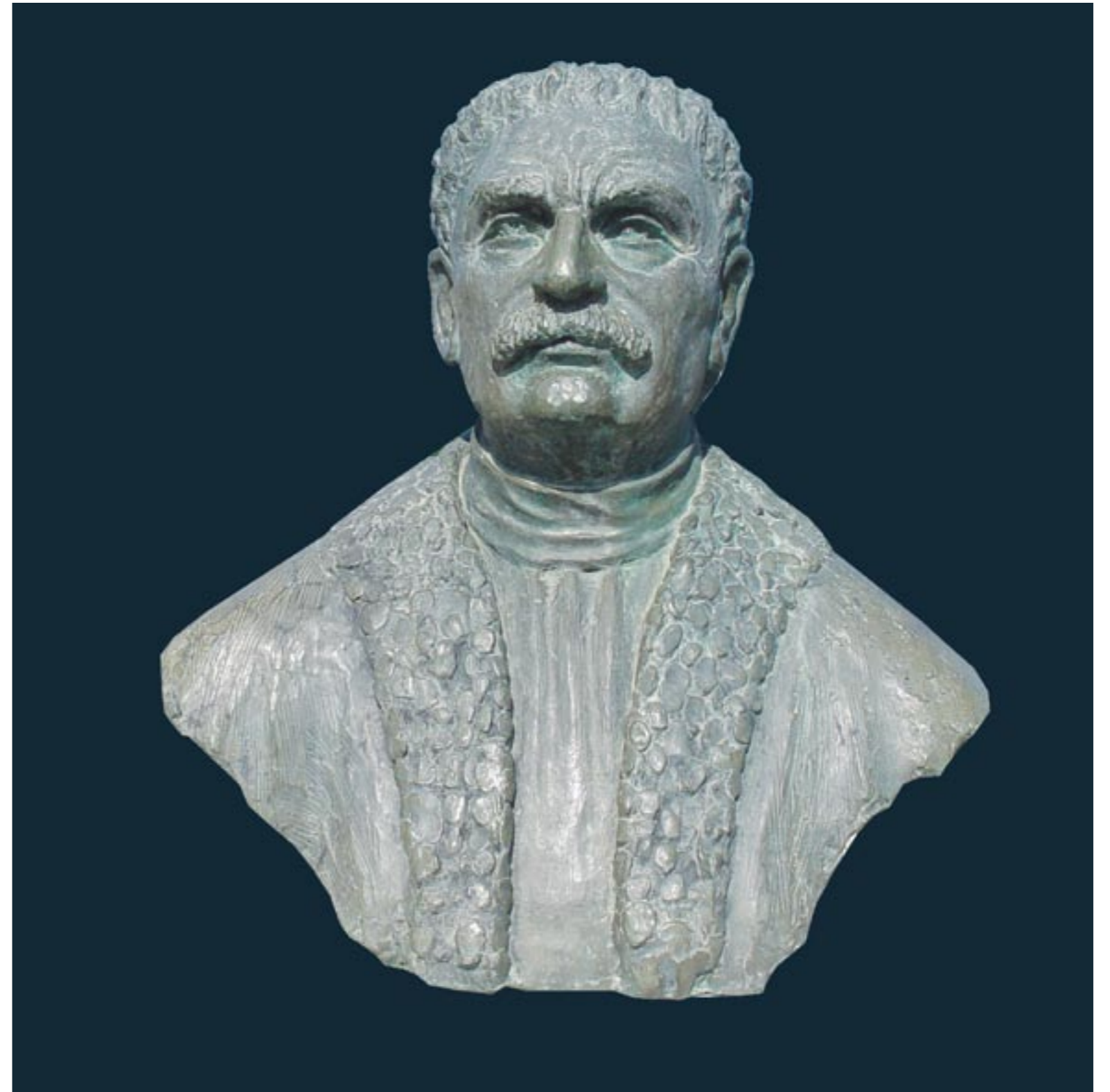
ΖΩΗΣ ΚΑΠΛΑΝΗΣ

Λίγα χρόνια αργότερα ο Καπλάνης και ο Χατζηνίκος θα συναντηθούν στο Βουκουρέστι και θα λύσουν συναινετικά την εμπορική τους σχέση, αφού κανόνισαν πρώτα όλους τους κοινούς λογαριασμούς τους. Ο Καπλάνης ξαναγυρίζει στη Μόσχα, όπου νοικιάζει ένα ταπεινό κελί στο γραφικό μοναστήρι του Αγίου Νικολάου και κάνει μια λιτή και μετρημένη ζωή. Δουλεύοντας σκληρά και έξυπνα, σύντομα γίνεται ένας από τους πιο αξιόπιστους και πετυχημένους μεγαλέμπορους γουναρικών της Ευρώπης. Γρήγορα σχημάτισε αμύθητη περιουσία. Στη Μόσχα συνδέεται με στενή φίλη με το συμπατριώτη του Ζώη Ζωσιμά, ο οποίος τον μύησε στην ιδεολογία της ευεργεσίας. Ακολουθώντας το παράδειγμα των έξι αδερφών Ζωσιμάδων παρέμεινε άγαμος, ώστε να μπορέσει να αφοσιωθεί απερίσπαστος «στο πρώτον και θείο έργο, το οποίον είναι διά παντός το καλόν της πατρίδος», όπως έλεγε και όπως έκανε πράξη σε όλη του τη ζωή.

Από τη Μόσχα δεν ξανάφυγε μέχρι το τέλος της ζωής του, ανέπτυξε όμως φιλικές επαγγελματικές σχέσεις με πολλούς ηπειρώτες εμπόρους, όπως οι αδερφοί Βασιλείου, Μπαλάνος Πάλλης, Λεοντάρης Μελάς και Ζώης Παπανικολάου που ζούσαν στο Ιάσιο, Κώστας Αναστασίου και Σταύρος Ιωάννου (πατέρας του Γεωργίου Σταύρου) που ήταν στη Βιέννη, οι μετσοβίτες αδερφοί Μπούμπα ο Γ. Γοργόλης και φυσικά οι φίλοι του Ζωσιμάδες που έμεναν στη Μόσχα.

Το μεγάλο έργο του Ζώη Καπλάνη είναι βέβαια η περίφημη Καπλάνειος Σχολή που ίδρυσε στα Γιάννενα το 1798. Δεν είναι όμως και η μόνη του ευεργεσία. Από τις πρώτες μέρες της εγκατάστασής του στη Μόσχα θεώρησε χρέος του να συμπαρασταθεί στους ομογενείς του, που ήταν κάτω από τον οθωμανικό ζυγό. Βρισκόταν σε διαρκή επικοινωνία με τους φίλους και συγγενείς του στα Γιάννενα στέλνοντάς τους χρήματα για να βοηθούν τους «...δεομένους». Με μια επιστολή του προς τον Ψαλίδα ζητά να πληροφορηθεί αν υπάρχει κανένα φτωχό κορίτσι στα Γραμμένο για να του δοθεί “η πρέπουσα βοήθεια” για να παντρευτεί. Το 1797 καταθέτει μεγάλο ποσό σε τράπεζα της Μόσχας, οι τόκοι του οποίου πήγαιναν στο Νοσοκομείο των Ιωαννίνων. Με τη διαθήκη του αφήνει σημαντικά ποσά για τροφή, περίθαλψη και ανακούφιση φτωχών ασθενών στη Νιζνα της Ουκρανίας και την περίθαλψη και ανακούφιση απόρων ασθενών στο Νοσοκομείο Ιωαννίνων. Ακόμη επιδοτεί γενναία την Αθωνιάδα Σχολή στο Άγιο Όρος, την Ελληνική Σχολή της Πάτμου, τον Πανάγιο Τάφο και το Σιναίο Όρος στα Ιεροσόλυμα. Διαθέτει χιλιάδες ρούβλια για προικοδότηση άπορων κοριτσιών των Ιωαννίνων και τη βελτίωση των συνθηκών των κρατούμενων στις φυλακές της πόλης, κτίζει και συντηρεί σχολείο στην ιδιαίτερη πατρίδα του το Γραμμένο. Πρέπει να τονιστεί ότι το 73% της περιουσίας του διατίθεται για τη μεγάλη του αγάπη, την Καπλάνειο Σχολή, για την οποία πρόβλεψε και την οικονομική ενίσχυση των φτωχών μαθητών αλλά και τη μισθοδοσία τριών καθηγητών των ξένων γλωσσών!

Τέσσερις μήνες μετά τη σύνταξη της διαθήκης του ο Ζώης Καπλάνης πεθαίνει στη Μόσχα, μετά από βαριά ασθένεια, σε ηλικία 70 χρόνων. Τον τελευταίο καιρό είχε σοβαρότατα προβλήματα υγείας. Μετά από τρεις μέρες κηδεύεται και ενταφιάζεται στο σταυροπηγικό μοναστήρι Ντονσκόϊ της Μόσχας.

ορειχάλκινη προτομή, του Δημήτρη Αρμακόλα, 1980, Γραμμένο

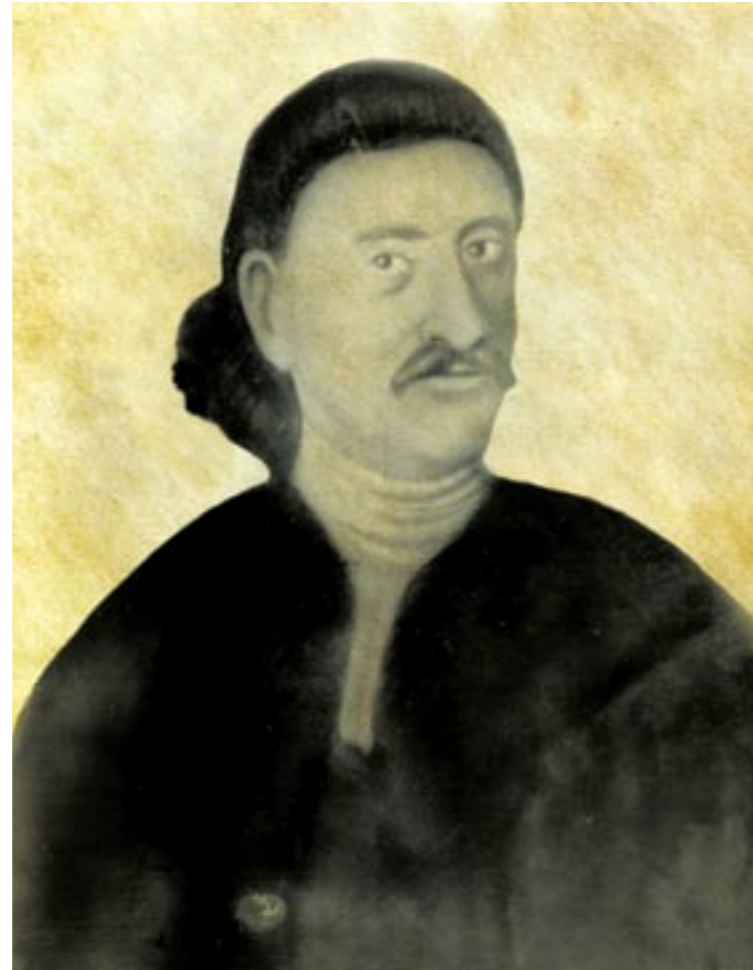
ΖΩΗΣ ΚΑΠΛΑΝΗΣ

Ο Ζώης Καπλάνης είναι ξεχωριστή περίπτωση στο πάνθεο των εθνικών ευεργετών. Στάθηκε αναμφισβήτητος ο πρώτος της λαμπρής σειράς των ηπειρωτών ευπονητών του Γένους (Ζωσιμάδες, Δομπόλης, Ριζάρηδες, Αρσάκης, Αβέρωφ, Σίνες κλπ), που συνέλαβαν σε όλη της την έκταση την αξία και σημασία του εθνικού διαφωτισμού και έδωσαν όλα όσα είχαν για την προαγωγή του. Σεμνός, λιτός, ταπεινός, ο Καπλάνης πέρασε ασκητική ζωή, έχοντας τη σκέψη του μόνο στις ευεργεσίες και στην πνευματική αναγέννηση

της πατρίδας. Ο εθνικός ευεργέτης απέφευγε εντελώς την προβολή, και όπως ειπώθηκε στον επικείμενό του «...έπραττε βοηθώντας παντοιοτρόπως και οικείους και ξένους, πλην τα έκαμνεν ουχί σαλπίζων δημοσίως, αλλά κατά το χριστιανικόν μη γνώτω η δεξιό του τι ποιεί η αριστερά». Η διαθήκη του Καπλάνη είναι ένα αληθινό ποίημα ευποιίας, όπου και διαλάμπει ο αληθινός πατριωτισμός, η ευσέβεια και η ευαγγελική αλληλεγγύη. Ουδέποτε επισκέφτηκε, μετά τον ξενιτεμό του, τα Γιάννενα ούτε και την Ελλάδα.

ορειχάλκινη προτομή, του Κυριάκου Ρόκου, 1980, Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία, Γιάννενα

πίνακας αγνώστου ζωγράφου, Αρχείο Μητρόπολης Ιωαννίνων

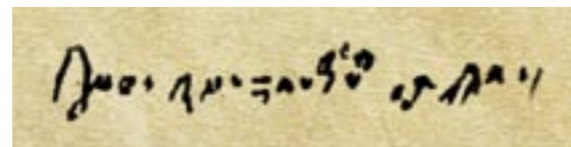

ξυλογραφία του Περικλή Σκιαδόπουλου, περιοδικό "Πανδώρα", 1857

ΖΩΗΣ ΚΑΠΛΑΝΗΣ

Ήταν τέτοια η αναγνώριση του ευεργετικού έργου του Καπλάνη στην εποχή του, που και ο περίφημος Ανώνυμος της "Ελληνικής Νομαρχίας", που κυκλοφόρησε το 1806, αναφέρεται εκτενώς στον ευεργέτη, αν και δεν τον κατονομάζει «...για λόγους ευνότητους» και γράφει: «Επιθυμούσε αυτός (δηλαδή ο Καπλάνης) να αναστηθούν και πάλιν στην Γραικιά οι μεγάλοι εκείνοι άντρες της ελληνικής αρχαιότητας (Αριστείδης, Θεμιστοκλής, Σωκράτης, Πλάτωνας) για να οδηγήσουν σταθερά το Γένος στην πολυπόθητη λύτρωση [...] Έζησε ο αείμνηστος αυτός ζωή σώφρονα, έντιμη, λιτή και ταπεινή και μετά τον θάνατό του την περιουσία του σε άλλους πολλούς και στο Γένος κυρίως κατέλειπε...»

Ο "πικροζώης", το φτωχόπαιδο από το Γραμμένο, είναι μια εξαιρετική περίπτωση, αφού πλούτισε - κυριολεκτικά - με "το σταυρό στο χέρι", κάτι που ασφαλώς δεν χαρακτηρίζει όλους τους ευεργέτες. Όπως γράφει στη διαθήκη του απόκτησε την τεράστια περιουσία του εργαζόμενος σκληρά και στηριζόμενος μόνο στις δικές του δυνάμεις και στη βοήθεια του Θεού. Ο Καπλάνης είναι ο πρώτος στον οποίο απονεμήθηκε επισήμως ο χαρακτηρισμός του "Εθνικού Ευεργέτη".

η υπογραφή του Ζώη Καπλάνη

η προμετωπίδα του βιβλίου, με τον Καπλάνη να φορά τη γούνα του

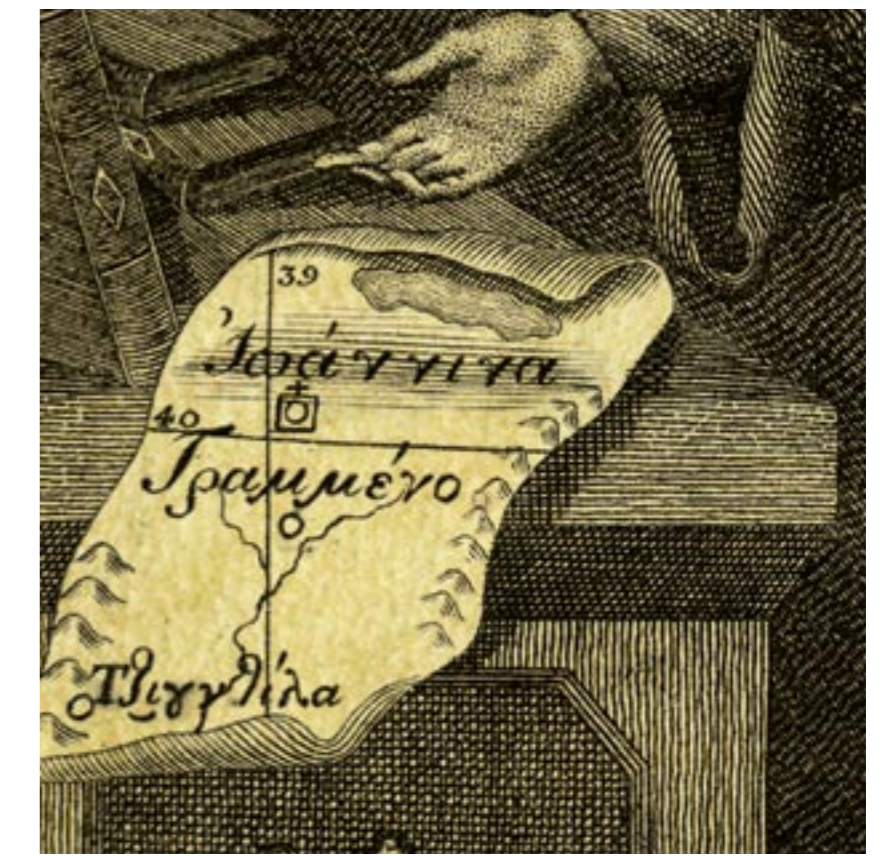

το εξώφυλλο της βιογραφίας του Ζώη Καπλάνη, που είναι γραμμένη στα ρωσικά και τα ελληνικά

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΖΩΗ ΚΑΠΛΑΝΗ

Τρία χρόνια μετά το θάνατο του Καπλάνη εκδόθηκε στη Μόσχα η βιογραφία του - στα ελληνικά και τα ρωσικά - μέσα στην οποία περιλαμβάνεται και ολόκληρη η διαθήκη του. Το φυλλάδιο είχε τον χαρακτηριστικό τίτλο "Σπάνια Ευποιίας έργα του Ζώη Καπλάνη, εν Μόσχα 1809". Ο συγγραφέας αυτής της βιογραφίας δεν είναι γνωστός, όμως πιθανολογείται ότι πρόκειται για τον Ιερομόναχο Αγαθάγγελο Αδριανουπολίτη, πνευματικό πατέρα του ευεργέτη και εκφωνητή του επικήδειου λόγου, ο οποίος περιέχεται στο ανωτέρω βιβλίο. Η δεύτερη βιογραφία του Καπλάνη, που είναι εκτενέστερη, οφείλεται στον ιατροφιλόσοφο και συμπατριώτη του Αναστάσιο Γούδα και περιλαμβάνεται στο έργο του, "Βίοι παράλληλοι...".

Στο χαρακτηριστικό ο Καπλάνης απεικονίζεται να κρατάει στο δεξί του χέρι ένα χάρτη, όπου διακρίνονται, τα Ιωάννινα, η Παμβώτιδα, το Μιτσικέλι, η γενέτειρά του Γραμμένο και το χωριό της μητέρας του Τζοντίλα, ενώ ο συμβολισμός με το σταυρό υπονοεί τον Άγιο Νικόλαο Αγοράς. Κάτω από την εικόνα του αναγράφεται: « Οίκων πέφυκεν αυτή, Ζώην Κωνσταντινηάδη: Εραστού όντως των Μουσαών και επίκλην Καπλάνη ».

ο χάρτης με την περιοχή των Ιωαννίνων, που δείχνει ο Καπλάνης με το δεξί του χέρι

στον πίνακα αγνώστου ζωγράφου, ο οποίος βρίσκεται στην Αγία Τριάδα του Μπρασόβ, ο Χατζηνίκος έχει μπροστά του ένα λυχνάρι

ΠΑΝΑΓΗΣ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΣ, ο προστάτης του ευεργέτη

Γέννημα και θρόνος των Ιωαννίνων, ο Παναγιώτης Ν. Χατζηνίκος (1709-1796) είναι ένας από τους "μεγάλους άγνωστους" ευεργέτες. Μεγαλοπραματευτής με έδρα - κατά σειρά - τα Γιάννενα, το Βουκουρέστι και το Μπρασόβ της Τρανσυλβανίας, γεμίζει με την αγαθοποιία του δράση όλο σχεδόν το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα. Ήταν ο "καλός άγγελος" του Ζώη Καπλάνη. Η παράδοση λέει ότι αυτός βρήκε ένα πρωί το πάμπτωχο χωριατόπουλο από το Γραμμένο, κοιμισμένο και παγωμένο στα σκαλιά του σπιτιού του. Τον πήρε δίπλα του, τον προστάτευσε αλλά και συνεργάστηκε μαζί του, πρώτα ως αφεντικό και ύστερα ως συνεταίρος, περισσότερο από 15 χρόνια. Και όταν ο μετέπειτα εθνικός ευεργέτης αποφάσισε να χωρίσουν για να εγκατασταθεί στη Μόσχα, αυτός όχι μόνον δεν αντέδρασε, αλλά του έδωσε την ευχή του.

Οι αγαθοεργίες του Π. Χατζηνίκου είναι αμέτρητες: Βοήθεια στις ανύπαντρες άπορες κοπέλες των Ιωαννίνων, δωρεές προς το Νοσοκομείο της πόλης και αρωγή προς τους φυλακισμένους για χρέη, σύσταση ταμείου για τους φτωχούς Έλληνες του Μπρασόβ, εξόφληση των χρεών της μονής του Προφήτη Ηλία της Ζίτσας και επίσημα χορηγία προς την εκκλησία του Αρχιεπισκόπου Ιωαννίνων για να μοιράζεται μόνο στους "ανήμπορους και αποκλεισμένους".

Ακόμη χρηματοδότησε την έκδοση πολλών βιβλίων αρχαίων ελληνικών κλασικών. Η μεγάλη του ευεργεσία, όμως, είναι η ανάληψη της δαπάνης ανέγερσης της ελληνικής εκκλησίας της Αγίας Τριάδας και της Ελληνικής Σχολής του Μπρασόβ (τότε Στεφανόπολης), της πόλης όπου πέθανε σε ηλικία 87 ετών, άγαμος.

το παλιό σχολείο του Ζώη Καπλάνη, που καταστράφηκε στις αρχές του 20ου αιώνα

ΣΧΟΛΕΙΟ ΖΩΗ ΚΑΠΛΑΝΗ, Γραμμένο Ιωαννίνων

Το σχολείο της γενέτειρας του Καπλάνη λειτουργούσε ήδη από το 1750. Ο ευεργέτης κατέθεσε σε ρωσική τράπεζα σημαντικό κεφάλαιο, οι τόκοι του οποίου (20.000 χάρτινα ρούβλια το εξάμηνο) στέλνονταν στο Γραμμένο για τη συντήρηση του σχολείου, την πληρωμή των δασκάλων και την οικονομική ενίσχυση των φτωχών μαθητών. Την εποχή εκείνη φοιτούσαν 90 παιδιά. Για πολλές δεκαετίες το σχολαρχείο αυτό στηριζόταν στο κληροδότημα του Ζώη Καπλάνη. Αλλά και οι Ζωσιμάδες διέθεσαν προς το σχολείο ετήσια επιχορήγηση, πολύ μικρότερου όμως ύψους. Ο "Πικροζώης" ίδρυσε στο Γραμμένο και Υφαντική Σχολή η οποία λειτουργούσε μέχρι το 1970. Το σπίτι του ευεργέτη δεν διασώθηκε, αν και είναι γνωστή η θέση του.

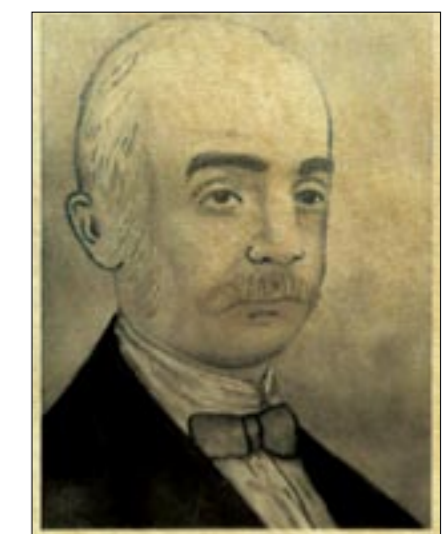

το σημερινό σχολείο κτίστηκε το 1924, πιθανόν από τον αρχιτέκτονα Περικλή Μελίρρυτο, και στεγάζει το Πνευματικό Κέντρο

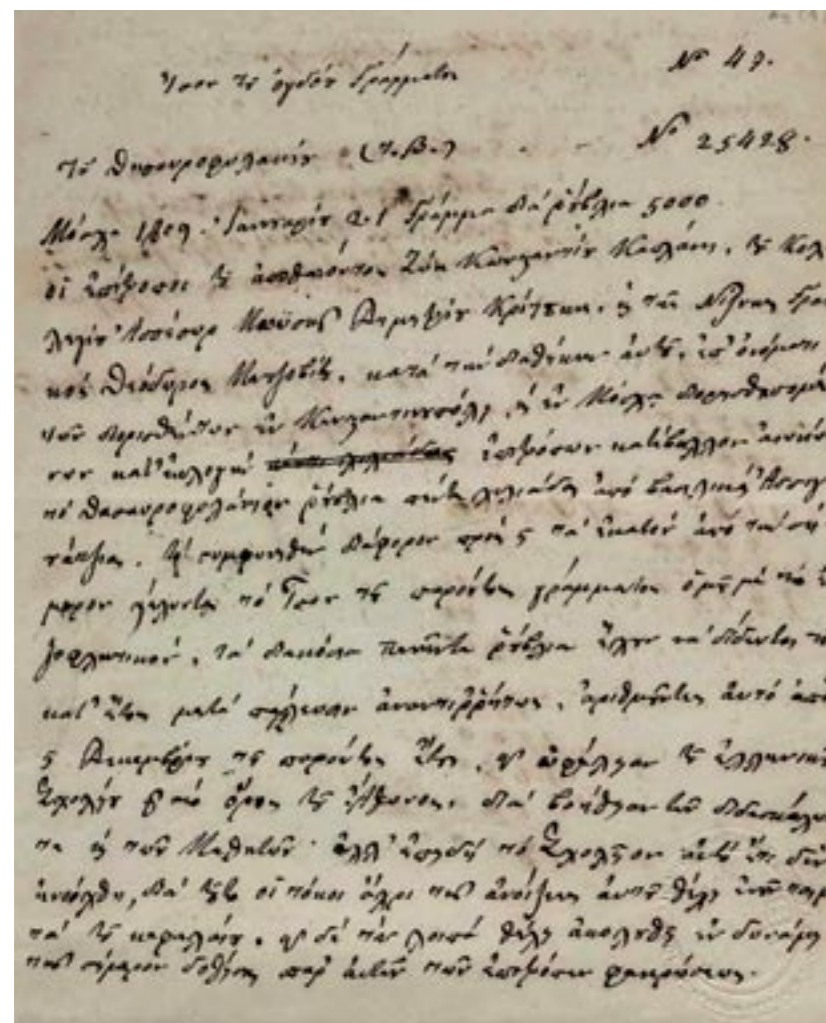
Το Γραμμένο ανέδειξε πολλές σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο διδάσκαλος Σάπφειρος Χριστοδουλίδης (πρώτος βιογράφος του Κοσμά Αιτωλού), οι αγωνιστές του 1821 αδερφοί Βασίλειος Γούδας (αντιστράτηγος της νέας Ελλάδας και πρώτος γραμματικός του Μάρκου Μπότσαρη) και Σταύρος (πρωτοπαλλήκαρο του Καραϊσκάκη), ο ιστορικός Κωνσταντίνος Ασώπιος (καθηγητής Πανεπιστημίου και Ιονίου Ακαδημίας), ο λόγιος Γεώργιος Κρανάς ή Αίσωπος (πρώτος σχολάρχης της Ζωσιμαίας), ο Αναστάσιος Γούδας, (ιατροφιλόσοφος και συγγραφέας), ο Στέφανος Ράδος (καθηγητής της Ζωσιμαίας Σχολής), ο γιατρός και λόγιος Χριστόφορος Φιλητάς (πρύτανης Ιονίου Ακαδημίας), ο ιερωμένος Πατρο-Κοσμάς (πατέρας του Κοσμά του Αιτωλού) και βέβαια οι διασημότεροι όλων αδερφοί Ζωσιμάδες.

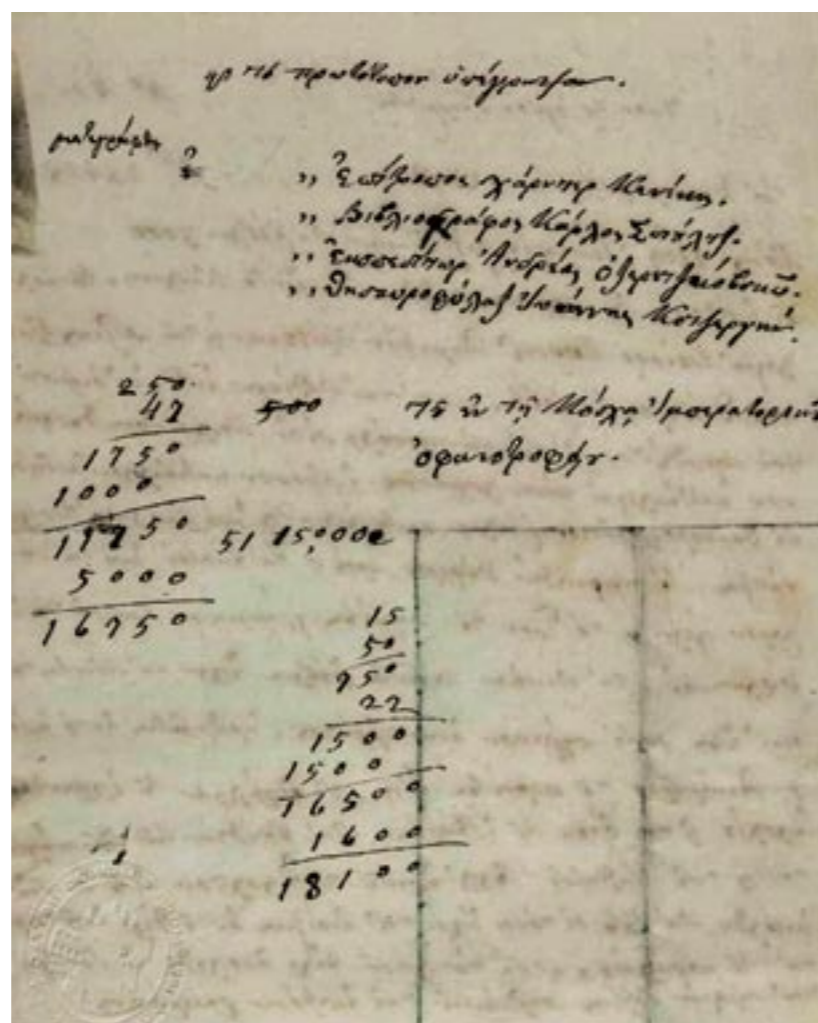
Βασίλειος Γούδας (1779-1845), πρώτος γραμματικός του Μάρκου Μπότσαρη

Αναστάσιος Γούδας (1816-1882), λόγιος, ιατροφιλόσοφος και συγγραφέας

η πρώτη σελίδα του καταθετηρίου

η δεύτερη σελίδα του καταθετηρίου

Η ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΩΝΙΑΔΑ ΣΧΟΛΗ

Τον Ιανουάριο του 1809 οι επίτροποι και εκτελεστές της κληρονομιάς του Ζώη Καπλάνη, Μωυσής Δημητρίου και Θεόδωρος Μετσοβίτης, κατέθεσαν σε ρωσική τράπεζα 5.000 ρούβλια (ποσό πολύ μεγάλο για την εποχή), με επιτόκιο 5%, «...προκειμένου οι τόκοι να χορηγώνται προς όφελος της εν όρει Ἁθῶν Ἑλληνικῆς Σχολῆς προς βοήθειαν των εν αὐτῇ διδασκόντων και διδασκομένων [...] ἀλλ’ ἐπειδὴ τὸ Σχολεῖον αὐτὸ ἐτι δεν ἀνοίχθη, δια τούτο οἱ τόκοι ἀκρι της ἀνοιξέως αὐτοῦ θέλουσιν προστεθῆ εἰς τὸ κεφάλαιον...».

Εντύπωση προκαλεῖ το γεγονός ὅτι ὄχι μόνο τὸ καταθετήριο εἶναι γραμμένο στα ἑλληνικά, ἀλλὰ τὸ υπογράφουν και τέσσερις Ἕλληνες που κατεῖχαν, προφανῶς, υψηλές θέσεις στη ρωσικὴ αυτοκρατορικὴ τράπεζα (ἐπίτροπος, βιβλιογράφος, ἀσσεσώρης [διευθυντής] και θησαυροφύλακας).

τα ερείπια του πρώτου κτιρίου της Αθωνιάδας (1749-1821)

ΑΘΩΝΙΑΔΑ ΣΧΟΛΗ, Ἄγιον Όρος

Η Αθωνιάδα εἶναι παλαιὰ σχολή. Ἦδη στα 1750 βρισκόταν σε λειτουργία. Στο ψηλότερο σημεῖο τῆς ἔφτασε μεταξύ 1753-1759, ὅταν διευθυντής τῆς ήταν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ οποίος δίδασσε γραμματικὴ, λογικὴ, φιλοσοφία, μαθηματικὰ και ἠθικὰ. Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἡ Σχολὴ παρήκμασε και ἔχασε τὴν αἴγλη τῆς, παρά τῆς προσπάθειες του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, που τὴν ὠνόμασε μάλιστα "Αθωνιάδα Ακαδημία".

το δεύτερο κτίριο της Σχολής στη Μονὴ Βατοπεδίου (1842-1930)

Τὸ 1805 εἶχε μόνον 6 μαθητὲς και ἐπρόκειτο να κλείσει. Τότε ἐπενέβει ὁ Ζώης Καπλάνης ἀπὸ τὴ Μόσχα, ὁ οποίος τῆς κληροδότησε ἕνα σοβαρὸ ποσὸ, οἱ τόκοι του οἵποιου ὑπερέκλυπταν ὅλα τὰ ἐξοδὰ τῆς. Ἡ Αθωνιάδα, με πολλὲς διακοπές, λειτουργεῖ και σήμερα ὡς "Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή", με 6 κύριες τάξεις και μὴ παρασκευαστικὴ. Ὁ Καπλάνης ἐκτός ἀπὸ τὴν Αθωνιάδα Σχολὴ ἐευεργέτησε και τὴν Ἑλληνικὴ Σχολὴ Πάτμου.

τὸ τρίτο κτίριο τῆς Αθωνιάδας στῆς Καρυές (1930-μέχρι σήμερα)

η νέα Καπλάνειος Σχολή, έργο του Περικλή Μελλίρτου (1926), είναι από τα ωραιότερα βυζαντινίζοντα κτίρια στην Ελλάδα

ΚΑΠΛΑΝΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ, Γιάννενα

Στην πρωτεύουσα της Ηπείρου, τα Γιάννενα, ήδη από το έτος 1742 λειτουργούσε η περιώνυμη Μαρουτσαία Σχολή, που είχαν ιδρύσει οι γιαννιώτες έμποροι της Βενετίας Λάμπρος και Σίμωνας Μαρουτζής. Τα έξοδα της σχολής καλύπτονταν από τους τόκους των χρημάτων που είχαν καταθέσει οι δύο ευεργέτες για το σκοπό αυτό σε τράπεζα της Βενετίας. Όμως στα 1798 ο Ναπολέων Βοναπάρτης καταλύει την Ενετική Δημοκρατία και δημεύει όλες τις τραπεζικές καταθέσεις. Η Μαρουτσαία Σχολή πλέον στερούμενη τους πόρους της οδηγείται στο μαρasmus. Τότε ο Καπλάνης τη διασώζει και την επανιδρύει με την ονομασία Καπλάνειος. Διευθυντής της αναλαμβάνει ο Ψαλίδας ο οποίος υιοθέτησε νεωτερικές ιδέες και καθιέρωσε τη διδασκαλία των θετικών και των φυσικών επιστημών, καθώς και τη διεξαγωγή πειραμάτων φυσικής και χημείας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Αλή Πασάς και οι γιοι του Μουχτάρ και Βελής πήγαιναν συχνά στη Σχολή για να παρακολουθήσουν... πειράματα στατικού ηλεκτρισμού.

η σκυθρωπή και αυστηρή ανατολική πλευρά της Καπλανείου

τα τοξοτά υπέρθυρα, έχουν εκκλησιαστικό χαρακτήρα

Ιωάννης Κωλέττης (1774-1847)
γιατρός του Αλή, Φιλικός, πρωθυπουργός της Ελλάδος

Αθανάσιος Λιδωρίκης (1788-1868)
σφραγιστοφύλακας του Αλή, γεροισαστής της Ελλάδος

Αθανάσιος Τσακάλωφ (1788-1851)
συνιδρυτής της Φιλικής Εταιρείας

Νικόλαος Στουρνάρης (1806-1852)
θεμελιωτής του Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Γεώργιος Σταύρου (1788-1869)
ιδρυτής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Θασασούλας Βαλινός (1802-1870)
έμπιστος του Αλή Πασά, υπασπιστής του Όθωνα

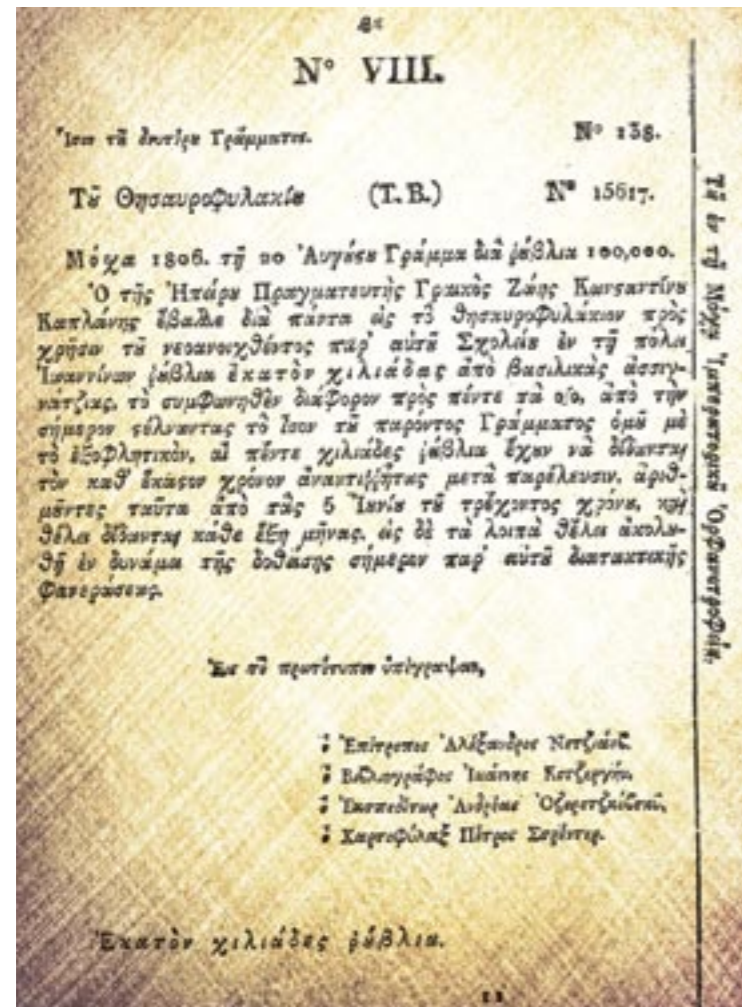
Κωνσταντίνος Ασσώπιος (1789-1872)
λόγιος, πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών

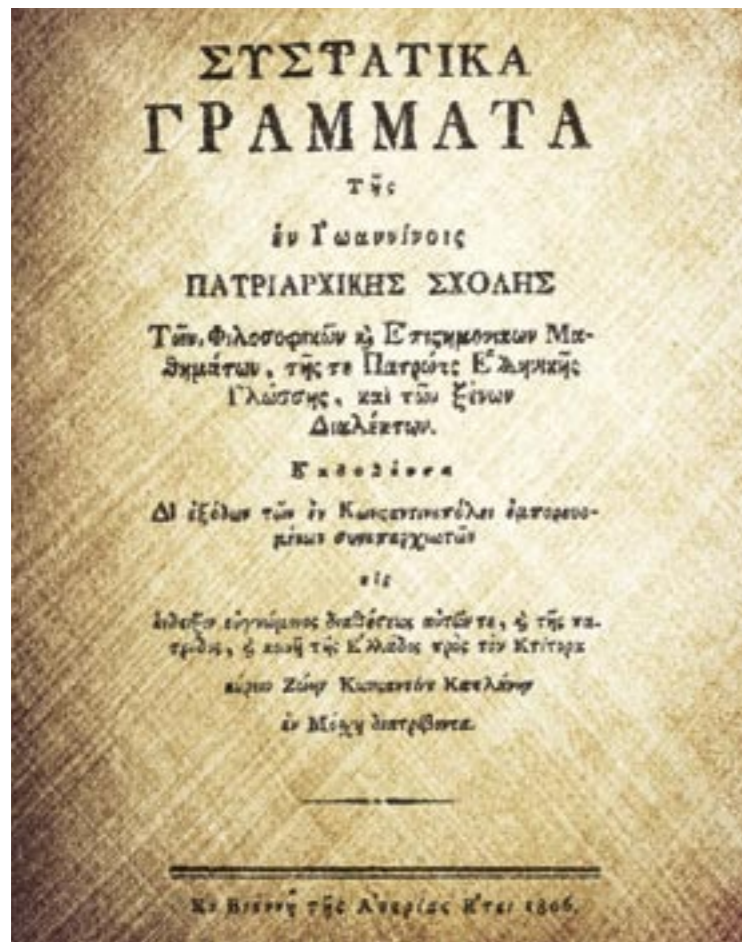
Γεώργιος Γεννάδιος (1786-1854)
λόγιος, εθνικός αγωνιστής, Διδάσκαλος του Γένους

ΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΚΑΠΛΑΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Η Καπλάνειος Σχολή στα 20 χρόνια λειτουργίας της ανέδειξε ένα πλήθος από σημαντικούς απόφοιτους. Εκτός από τους εικονιζόμενους στην παρούσα σελίδα ήταν και οι Λουκάς Βάγιας (γιατρός του Αλή Πασά και του Μπάβρον στο Μεσολόγγι), Δημήτριος Αθανασίου (Φιλικός και λόγιος), Αδάμ Δούκας (Υπουργός Στρατιωτικών της επαναστατημένης Ελλάδας), Κοσμάς Θεσπρωτός (ο διάσημος γεωγράφος), Κωνσταντίνος Κροκίδας (Πρόξενος της Τουρκίας στη Νάπολη), Ευάγγελος Μέξης (προσωπικός γιατρός του Αλή Πασά), και άλλοι. Η Καπλάνειος Σχολή και η ονομαστί Βιβλιοθήκη της έγιναν στάχτη το 1820 κατά τη μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε τα Γιάννενα, στη διάρκεια της πολιορκίας του Αλή Πασά από τα τουρκικά στρατεύματα. Σήμερα λειτουργεί η νέα Καπλάνειος, η οποία στεγάζει νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία της πόλης των Ιωαννίνων.

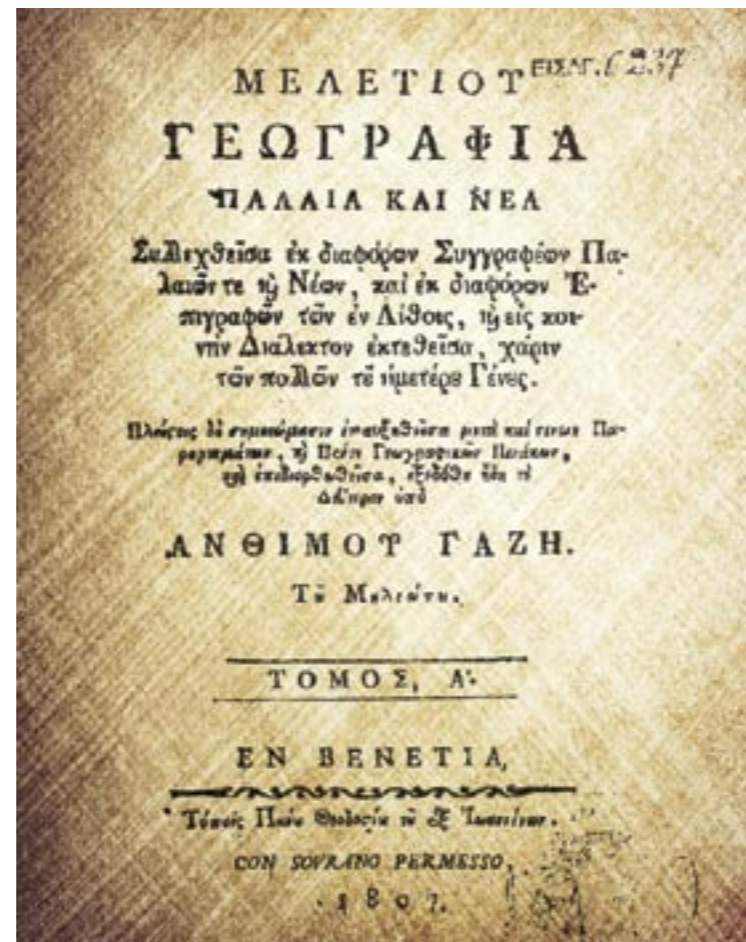
η τραπεζική εντολή του Ζώη Καπλάνη για την προκοδότηση της Καπλανείου Σχολής

το βιβλίο της Πατριαρχικής Σχολής (Καπλάνειος) αφιερώνεται στον ευεργέτη ιδρυτή της

ΚΑΤΑΘΕΤΗΡΙΟ ΖΩΗ ΚΑΠΛΑΝΗ

Εντολή του Καπλάνη προς τη ρωσική τράπεζα για την κατάθεση 100.000 ρουβλίων, με επιτόκιο 5%, οι τόκοι της οποίας προορίζονταν για την Καπλάνειο Σχολή των Ιωαννίνων: «Ο εκ της Ηπείρου Πραγματευτής Γραικός, Ζώης του Κωνσταντίνου Καπλάνης έβαλλεν δια παντός εντός του θησαυροφυλακείου της Τραπεζής για χρήση του νεοαναχθέντος παρά αυτού νέου Σχολείου εις τα Ιωάννινα ρούβλια εκατόν χιλιάδας, με το προσυμφωνηθέν διάφορον - προς πέντε τοις εκατόν - , από την σήμερον στέλνωντας το ίσον του παρόντος Γράμματος ομοί με το εξωφλητικόν, αι πέντε χιλιάδες ρούβλια έχουν να δίδωνται τον κάθε έκαστον χρόνον αναντηρήτως και μετά παρέλευσιν, αριθμούντες ταύτην από τας πέντε Ιουνίου του τρέχοντος χρόνου, και θέλει δίδωνται κάθε 6 μήνας, ως δε κατά τα λοιπά θέλει ακολουθή εν δυνάμει της δοθείσης σήμερον διατακτικής φανερώσεως...».

Άνθιμος Γαζής: «Τα φιλογενεστάτα ευεργέτη της πατρίδος Ζώη Καπλάνη τα χαίρειν»

ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ, Κωνσταντινούπολη

Ο Ζώης Καπλάνης ήταν από τους μεγάλους δωρητές της Μεγάλης του Γένους Σχολής της Κωνσταντινούπολης. Η δωρεά του αυτή έχει τη δική της ιστορία: Οι εκπαιδευτικοί νεωτερισμοί του Αθανάσιου Ψαλίδα στην Καπλάνειο (π.χ. η διδασκαλία των μαθηματικών, της αστρολογίας, της χημείας κ.λπ.) προξένησαν μια χωρίς προηγούμενο πολεμική από της πλευράς των οπισθοδρομικών κύκλων των Ιωαννίνων, του δεσπότη των παπιάδων, των Μπαλάνων και άλλων εκείνων που έβλεπαν ότι το σύστημα της παιδείας στην ηπειρωτική πρωτεύουσα άλλαξε. Μόνος υποστηρικτής του Ψαλίδα στα Γιάννενα είχε απομείνει ο... Αλή Πασάς!

Άρχισαν λοιπόν οι αντιδραστικοί να κατακλύζουν τον Καπλάνη στη Μόσχα με δεκάδες ανώνυμα και πολυώ- νυμα γράμματα, με τα οποία, πέραν όλων των άλλων, επέδιδαν στον Ψαλίδα και αθεΐα. Ο αγαθός ευεργέτης έφτασε στα όρια της απελπισίας και απογοητευμένος σκέφτηκε δύο λύσεις. Η μία ήταν να εγκαταλείψει την Καπλάνειο και να διαθέσει τα τεράστια κεφάλαιά της στην Ιόνιο Πολιτεία. Η άλλη ήταν να θέσει τη Σχολή υπό τη σκέπη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, οπότε θα ήταν αδύνατο να συνεχίσουν οι εκκλησιαστικοί πα- ράγοντες των Ιωαννίνων την επίθεσή τους.

Στρέφεται λοιπόν προς τον Πατριάρχη και με επιστολή του, την οποία έστειλε μέσω του γιανιιώτη και φίλου του μεγαλέμπορου της Πόλης Πασχάλη Βασιλείου, παρακαλεί να εκδοθεί ταχύτατα η αιτούμενη πατριαρχική απόφαση, που συγχρόνως να περιέχει και ένα κανονι- σμό για τη λειτουργία της Καπλανείου. Ακόμη, ζητάει από τον Πατριάρχη «...να παραγγέλλεται ο Δεσπότης να μην ανακατώνεται τελείως εις την διοιοησίαν και εις το χρηματικόν του Σχολείου, αλλά μόνον εις την καλήν διαγωγήν και ευταξίαν των μαθητών και την εκτέλεσιν του έργου του διδασκάλου...».

Ο Πατριάρχης έκανε δεκτό αυτό το αίτημά του και υπέ- γραψε την απόφαση, σύμφωνα με την οποία η Σχολή έγινε "Πατριαρχική" και η άμεση εποπτεία της πέρα- σε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή, προς την οποία ο Καπλάνης, εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη του, έκανε μια πραγματικά "βασιλική" δωρεά, « προς παντοτεινήν αφιέρωσιν εις την Σχολήν », με τον όρον όμως να τρέ- φονται από το προϊόν των τόκων « και οι ενδεείς των μαθητών, των εις τα μαθήματα επιμελουμένων ».

Το πατριαρχικό έγγραφο με το οποίο η Καπλάνειος Σχολή αναγνω- ρίζεται ως "Πατριαρχική" για να αποφύγει τον πόλεμο που είχαν εξεσπολίσει εναντίον της οι αυτηρητικοί κύκλοι των Ιωαννίνων.

το σημερινό κτίριο της Μεγάλης του Γένους Σχολής είναι έργο του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Δημάδη και κτίστηκε το 1880

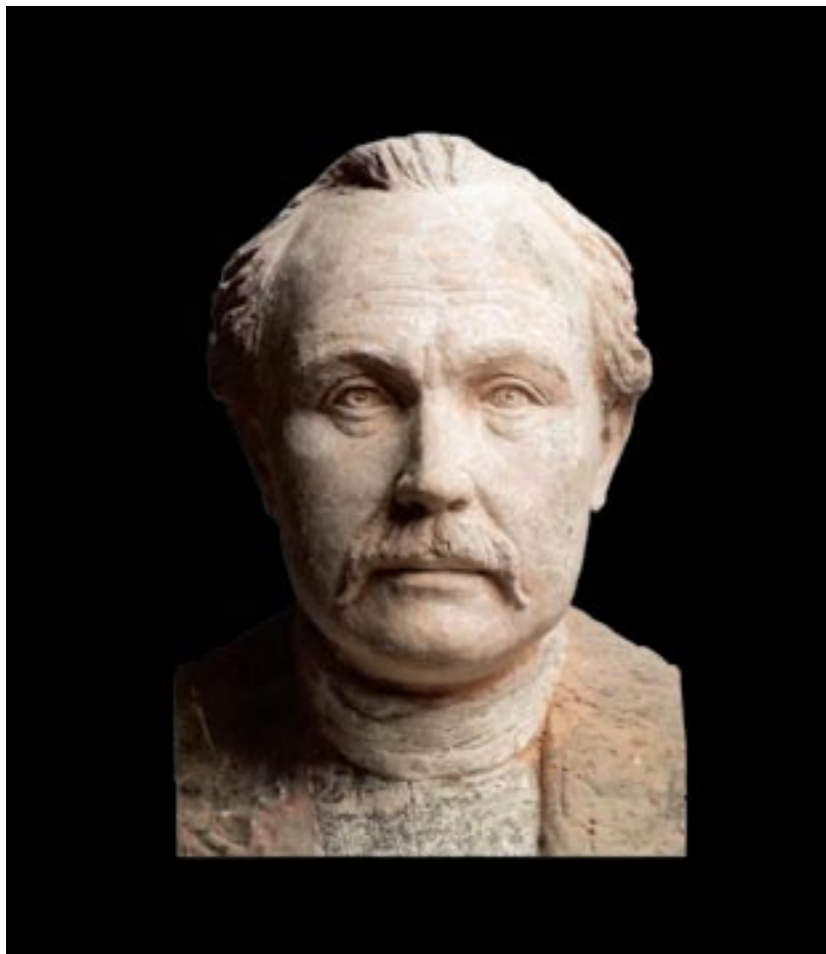
κέρνο ομοίωμα , του Παύλου Βρέλλη, Μουσείο Ελληνικής Ιστορίας, Μπιζάνι Ιωαννίνων

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΙΔΑΣ, ο στυλοβάτης της Καπλανείου

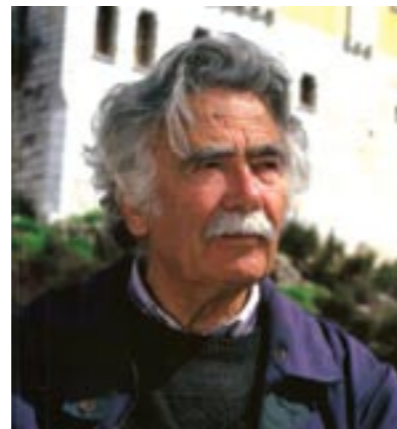
Ο Αθανάσιος Ψαλίδας ήταν διευθυντής και ψυχή της Καπλανείου Σχολής. Ο Καπλάνης βρήκε στο πρόσωπό του το δάσκαλο και επιστήμονα που έψαχνε για να υλοποιήσει την απόφασή του για την ίδρυσή της. Σύμφωνα με το βιογράφο του Καπλάνη, τον Αναστάσιο Γούδα, ο Ψαλίδας είχε πάει στη Μόσχα στα τέλη του 18ου αιώνα κοντά στον αδερφό του μεγαλέμπορο Μιχαήλ, για να τον παρηγορήσει μετά το θάνατο της γυναίκας του. Εκεί συναντήθηκε με τον Καπλάνη και συμφώνησαν να αναλάβει τη διεύθυνση της υπό σύσταση Σχολής. Οι δύο άντρες συνδέθηκαν με στενή φιλία, όπως αποδεικνύεται από τις επιστολές που ανταλλάξαν στη συνέχεια για πολλά χρόνια.

Ο Αθανάσιος Ψαλίδας (1767-1829) είναι ένας από τους κυριώτερους εκπροσώπους του νεοελληνικού διαφωτισμού. Γεννήθηκε στα Γιάννενα, όπου φοίτησε στις σχολές της πόλης και συνέχισε τις σπουδές του στη Ρωσία και στη Βιέννη. Το 1795 γύρισε από την Αυστρία στα Γιάννενα, καταδιωκόμενος για τις φιλελεύθερες ιδέες του. Μιλούσε πέντε γλώσσες και έγραψε πολλά βιβλία, με γνωστότερο το "Αληθής Ευδαιμονία".

Θεωρείται σαν ένας από τους πιθανότερους συγγραφείς της "Ελληνικής Νομαρχίας". Ήταν ο σύμβουλος του Αλή Πασά και μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Μετά την πτώση του Αλή κατέφυγε στην Κέρκυρα και αργότερα στη Λευκάδα, όπου πέθανε 62 ετών. Ο γιός του Πέτρος πολέμησε στο Μεσολόγγι.

προτομή από τερακότα, του Θόδωρου Παπαγιάννη, "Μουσείο Θ. Παπαγιάννης", Ελληνικό Ιωαννίνων

ο γλύπτης Παύλος Βρέλλης (γενν. 1923)

ο γλύπτης Θόδωρος Παπαγιάννης (γενν. 1942)

Κοσμάς Μπαλάνος (1731-1808) λόγιος, κληρικός και σχολάρχης της Μπαλαναίας Σχολής

Μπαλάνος Βασιλόπουλος (1694-1760) λόγιος, κληρικός, δάσκαλος και σχολάρχης της Μπαλαναίας Σχολής

ΚΟΣΜΑΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ, ο πολέμιος της Καπλανείου

Ο μεγάλος πολέμιος της Καπλανείου Σχολής και του Α. Ψαλίδα, αν και ο τελευταίος ήταν μαθητής του. Διδέχτηκε τον πατέρα του Μπαλάνο Βασιλόπουλο στη σχολαρχία της Μπαλαναίας Σχολής, θέση που κράτησε για 40 χρόνια. Βλέποντας ότι η Σχολή του έχανε πια τα πρωτεία της εκπαίδευσης στα Γιάννενα από τη νεοσύστατη Καπλάνειο προσπάθησε με οποιονδήποτε θεμιτό και αθέμιτο τρόπο, μαζί και με άλλους συντηρητικούς και εκκλησιαστικούς κύκλους των Ιωαννίνων, να απομακρύνει το νεωτεριστή Ψαλίδα από την διεύθυνση της Καπλανείου, ώστε αυτή να κλείσει.

Για να επιτύχει το σκοπό του έστειλε πολλές συκοφαντικές επιστολές στο Ζώη Καπλάνη, στην Μόσχα, κατηγορώντας τον Ψαλίδα σαν άθεο, βολταιριστή και ελευθερόφρονα, χωρίς όμως και να επιτύχει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Ο Κοσμάς Μπαλάνος, που ήταν και ιερωμένος, έγραψε πολλά έργα, μαθηματικού κυρίως περιεχομένου, τα οποία τυπώθηκαν με δαπάνη των αδερφών Ζωσιμάδων. Είχε οργανώσει στη σχολή του μία σπουδαία βιβλιοθήκη, η οποία δυστυχώς κάηκε το 1820 κατά την πολιορκία του Αλή Πασά από τους Τούρκους. Στη διεύθυνση της Μπαλαναίας τον διαδέχτηκε ο νεότερος από τους αδερφούς του Κωνσταντίνος (Καμινάρης ή Μπαλανίδης).

ΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΜΠΑΛΑΝΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ

Νεόφυτος Δούκας (1760-1845) Φιλικός, Διδάσκαλος του Γένους

Αναστάσιος Ζωσιμάδης (1754-1828) εθνικός ευεργέτης

Λάμπρος Φωτιάδης (1752-1805) διαφωτιστής, Διδάσκαλος του Γένους

Αλέξιος Νούτσος (1770-1822) προεστὸς Ζαγορίου, Φιλικός

Γεώργιος Χατζηκόστας (1753-1845) ηγερῶτης εθνικός ευεργέτης

Αθανάσιος Ψαλίδας (1769-1829) διαφωτιστής, Φιλικός, Διδάσκαλος

η ανατολική πλευρά του παρεκκλησίου του Αγίου Νικολάου

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Γραμμένο Ιωαννίνων

Το 1805 ο Ζώης Καπλάνης ανακαίνισε εκ βάθρων την εκκλησία του Αγίου Νικολάου στη γενέτειρά του. Πρόκειται για σταυρεπίστεγη μονόκλιτη βασιλική με νάρθηκα και ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Αναστάσιος Αναγνώστου από το Καπέσσοβο. Ίσως να μην είναι σύμπτωση το γεγονός ότι ο εθνικός ευεργέτης έμεινε σε μια πτέρυγα του γραικικού μοναστηριού του Αγίου Νικολάου στη Μόσχα για περισσότερο από 30 χρόνια. Ο ναός είναι το καθολικό παλιάς ομώνυμης μονής, η οποία δεν διασώθηκε. Εξαιρετικό δείγμα τοπικής αρχιτεκτονικής είναι και τα δύο λιθόκτιστα πηγάδια, μπροστά από την αυλόπορτα, με τις καλοπελεκημένες πέτρες στο φιλιατρό τους.

το αναγεννησιακού ρυθμού μαρμάρινο υπέρθυρο του Αρχιμανδρείου

στον Άγιο Νικόλαο Καπάνων φυλακίστηκε η κυρα Φροσύνη, πριν τον πνιγμό της

η Αγία Μαρίνα είναι η μόνη εκκλησία των Ιωαννίνων με πρόναο

η Μητρόπολη είναι έργο τριών λαϊκών μαστόρων της Βούρμπιανης

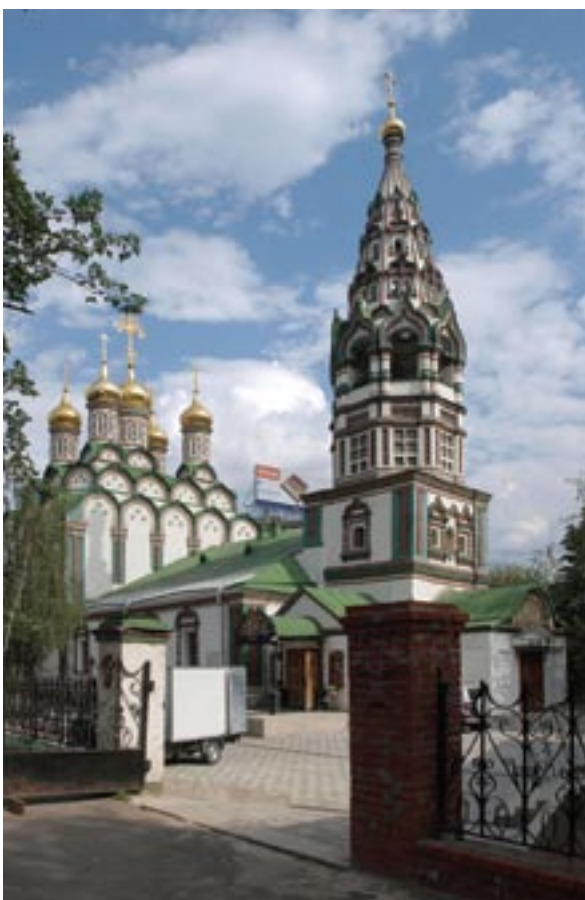
ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΛΑΝΗ, Γιάννενα

Με την διαθήκη του ο Ζώης Καπλάνης δίνει εντολή να κατατεθεί στη Τράπεζα της Μόσχας ικανό κεφάλαιο, οι ετήσιοι τόκοι του οποίου θα στέλνονται «ετησίως και διηγεκάως», εις τους επιτρόπους και των τεσσάρων εκκλησιών των Ιωαννίνων, Μητρόπολης, Αγίου Νικολάου, Αρχιμανδρείου και Αγίας Μαρίνας, οι οποίοι και θα τους διαθέτουν «*χάρην των οσπιταλίων των Ιωαννίνων, δια να υπανδρεύουσι πτωχά κορίτσια εις την πατρίδα μου Ιωάννινα, [...] δια τους ευρισκομένους εις την φυλακίαν των Ιωαννίνων δια την τροφήν, ενδυμασίαν, και άλλας χρείας αυτών, εις δε τους μη όντας φυλακισμένους να διανέμονται αφιλοπροσώπως εις τους πτωχούς και δυστυχείς της πατρίδος μου Ιωαννίνων.*»

Ο ναός τους οποίους ευεργέτησε ο Ζώης Καπλάνης, είναι οι τέσσερις ιστορικές εκκλησίες των Ιωαννίνων. Η Μητρόπολη πυρπολήθηκε στα 1820 και ξανακτίστηκε στα 1833 (ολοκληρώθηκε σε έναν μόνον χρόνο), με δαπάνη των αδερφών Ζωσιμάδων, το Αρχιμανδρείο ξέφυγε από την καταστροφή, αλλά ξανακτίστηκε στη σημερινή του μορφή στα 1852 και η κατασκευή του χρειάστηκε 6 χρόνια. Ο Άγιος Νικόλαος Αγοράς μετά την πυρκαγιά του 1820 ξαναοικοδομήθηκε στα 1838, από το γιαννιώτη εθνικό ευεργέτη Γεώργιο Χατζηκώστα. Τέλος η Αγία Μαρίνα που και αυτή κήκε το 1820, κτίστηκε από την αρχή με δαπάνη των Ζωσιμάδων μεταξύ των ετών 1852 και 1857.

η πτέρυγα της μονής του Ντονσκόι στη Μόσχα όπου ο Ζώης Καπλάνης έζησε επί 35 χρόνια, έχοντας γείτονες τους Ζώη και Θεοδόσιο Ζωσιμά.

ο ελληνορθόδοξος ναός της μονής του Αγίου Νικολάου του Ντονσκόι

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΖΩΗ ΚΑΠΛΑΝΗ

Ο Καπλάνης ήταν βαθύπλουτος και θα μπορούσε να αγοράσει οποιοδήποτε μέγαρο της Μόσχας επιθυμούσε. Όμως εκείνος προτίμησε να ζητήσει ασκητικά σε ένα κελί που είχε νοικιάσει το 1771 στο ορθόδοξο γραϊκικό μοναστήρι του Ντονσκόι στη Μόσχα. Σε μία άλλη πτέρυγα της ίδιας μονής ζούσαν οι φίλοι του Ζώης και Θεοδόσιος Ζωσιμάς. Εκεί στο κελί του στις 20 Δεκεμβρίου 1806, έσβησε ήσυχα και διακριτικά, έτσι όπως ακριβώς έζησε, σε ηλικία 70 χρόνων. Λίγες ώρες πριν πεθάνει πρόσταξε στους πιο στενούς του φίλους να μαζέψουν τα χρήσιμα χαρτιά του (ομολογίες, επιστολές, κατάστιχα κ.λ.π.), τη διαθήκη του και

ό,τι μετρητά υπήρχαν στο δωμάτιό του και να τα βάλουν σε ένα ξεχωριστό κιβώτιο, το οποίο αφού έκλεισαν, σφράγισαν με τη σφραγίδα του. Αφού μετάλαβε των αχράντων μυστηρίων ζήτησε συγχώρεση από όλους γύρω του και ευχαρίστησε το Θεό γιατί τον αξίωσε να διαθέσει όλα τα υπάρχοντά του σύμφωνα με τη θέλησή του. Τον έθαψαν, όπως τους Ζωσιμάδες και το Ριζάρη, στο ορθόδοξο μοναστήρι του Ντονσκόι της Μόσχας. Στο μάρμαρο του τάφου έγραψαν «... Όστις πατρίδα είχαν μεν Ήπειρον ήτις τώρα καλείται Ιωάννινα, περίπυστος εις όλα Ζώης δε ονομάζετο, Καπλάνης Κωνσταντίνου...»